

DESPRE CITĂRILE BIBLICE ÎN PREDICILE PĂRINTELUI ARHIMANDRIT PLACIDE DESEILLE*

FELICIA DUMAS

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
felidumas@yahoo.fr

Résumé: Le présent article propose une analyse du rôle argumentatif des citations bibliques insérées par le père archimandrite Placide Deseille dans ses homélies, à travers l'identification et l'étude des marques discursives-oratoires de ces citations de l'*Ancien* et du *Nouveau Testament*. Sont analysés les concepts de citation biblique (citation et intertextualité), de réception spirituelle-culturelle, de compétences bibliques du public auditeur-lecteur, de contexte immédiat d'insertion de la citation biblique. Le corpus de base de l'analyse est représenté par le recueil d'homélies du grand spirituel français contemporain, que nous avons traduit en roumain et publié en 2015, aux éditions Doxologia de la Métropole de Moldavie et de Bucovine.

Mots-clés: citation biblique, discours homilétique, Orthodoxie, langue française, compétences bibliques, continuum culturel.

0. Argument

Ca tip particular de discurs religios, predica se caracterizează prin prezența unor forme de intertextualitate biblică, atent doțată de autor, cu rol și semnificație precise în transmiterea și receptarea mesajului oratoric.

Ne propunem să analizăm în comunicarea noastră rolul argumentativ al citatelor biblice inserate de părintele arhimandrit Placide Deseille în predicile sale, încercând să identificăm și să studiem mărcile discursiv-oratorice ale acestor citări din *Vechiul* și *Noul Testament*. Vom reflecta la conceptele de citare biblică (citat și intertextualitate), de receptare spiritual-culturală, de competențe biblice ale publicului auditor-cititor, de context imediat de inserare a citatului biblic. Corpusul de bază al analizei va fi reprezentat de culegerea de predici ale marelui duhovnic francez contemporan cuprinse în volumul *Cununa binecuvântată a anului creștin. Predici la duminicile și sărbătorile anului liturgic*, pe care l-am tradus în limba română în anul 2015, pentru editura „Doxologia” a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei.

1. *Cununa binecuvântată a anului creștin* – un tip special, duhovnicesc, de predică

Literatura română de spiritualitate creștin-ortodoxă este bogată în scrieri de tip omiletic, numeroase volume de predici fiind publicate în ultimele decenii, multe

* *Les citations bibliques dans les homélies du père archimandrite Placide Deseille.*

dintre ele aparținând unor personalități duhovnicești cu totul remarcabile, mai cu seamă din spațiul ortodox românesc. Am ales spre traducere în limba română cartea de predici a părintelui arhimandrit Placide Deseille din două motive principale: în primul rând, pentru renumele duhovnicesc de care se bucură acest mare teolog francez contemporan plecat la Domnul la începutul acestui an, precum și pentru specificitatea profund duhovnicească a discursului său omiletic.

Volumul *Cununa binecuvântată a anului creștin. Predici la duminicile și sărbătorile anului liturgic* cuprinde așadar un tip special de predici, cu conținut și scop duhovnicesc. Am semnalat acest lucru încă din Introducerea traducătorului, care însoțește textul propriu-zis al versiunii românești: „Un cititor obișnuit cu predici savante, exprimate într-un limbaj teologic tehnic, cu desfășurări argumentative arborescente și fastidioase va fi surprins să constate profunzimea duhovnicească clară, limpede și concisă a omiliilor din lucrarea de față” (Deseille 2015, 12).

Această caracteristică principală este rezultatul înțelegerii rolului predicii în direcția unei catehizări, a unei inițieri spirituale a publicului ascultător-sau-cititor în învățătura Bisericii cuprinsă în textele evanghelice citite în timpul Sfintei Liturghii. De altminteri, în economia desfășurării celebrării liturgice, ele au fost rostite întotdeauna imediat după citirea Evangheliei și nu în alt moment liturgic. Și acest aspect este precizat în Introducerea traducătorului:

Toate predicile din acest volum au fost rostite de părintele arhimandrit în timpul Sfintei Liturghii, imediat după citirea pericopei evanghelice rânduită de Biserică pentru duminicile sau sărbătorile respective. Prin urmare, ele se adresează în primul rând, în mod direct și nemijlocit celor prezenți la celebrările liturgice respective, ortodocși „practicanți”, ucenici ai părintelui, fii și fiice duhovnicești, dornici de sporire duhovnicească în vederea dobândirii vieții veșnice. Aceste predici prezintă așadar într-o formă accesibilă un conținut profund duhovnicesc constituit din scurte comentarii ale pericopelor evanghelice citite în timpul Sfintei Liturghii, în sfaturi și tâlcuiri ale învățăturilor desprinse din semnificația liturgică și duhovnicească a praznicelor de peste an. Rugându-l să definească în câteva cuvinte esența predicilor sale, Gheronda Placide (cum este numit părintele în mănăstirile sale și în Sfântul Munte) ne-a răspuns, cu smerenia-i atât de firească și definitorie, că acestea reprezintă „simple” cateheze, familiare, pe înțelesul tuturor. [...] Rolul esențial al predicii trebuie să fie acela de inițiere, de lămurire tâlcuitoare (adică pe înțelesul credincioșilor prezenți la liturghie) a învățăturilor cuprinse în fragmentele evanghelice citite în timpul celebrării liturgice și a conținutului duhovnicesc al sărbătorilor anului liturgic, părintele arhimandrit insistând de fiecare dată asupra intenției Bisericii de a ne călăuzi duhovnicește, printr-o întreagă pedagogie bazată pe orânduirea sărbătorilor în cadrul anului bisericesc, spre sporirea darului Duhului Sfânt primit la Botez, curățirea inimii, dobândirea sfințeniei și intrarea în Împărăția lui Dumnezeu. În fiecare dintre predicile sale, Gheronda se adresează de fapt inimilor ucenicilor săi și creștinilor ortodocși în general, din dorința de a le atrage atenția asupra adevăratului scop al vieții lor pământești, care nu este decât o pregătire pentru viața cea veșnică, pe care Dumnezeu ne-o dăruiește prin Întruparea, moartea pe Cruce și Învierea Fiului Său cel Unul Născut. Majoritatea predicilor insistă așadar asupra

acestor aspecte și asupra importanței conștientizării modului în care un creștin adevărat trebuie să-și mărturisească prin întreaga viață apartenența la Trupul lui Hristos: „A fi creștin înseamnă a fi înviat împreună cu Hristos, iar iubirea Mântuitorului, iubirea luminii care izvorăște din El trebuie să ne călăuzească întreaga viață” (predică la Sărbătoarea Schimbării la Față a Domnului); „Viața noastră creștină nu este doar o viață pământească, ci una trăită în comuniune deplină cu Hristos Cel Înviat. Toate simțămintele noastre, toate impulsurile și rațiunile faptelor noastre trebuie să fie cele ale lui Hristos din noi. Și atunci viața noastră devine una a Învierii și a Adormirii” (predică la Sărbătoarea Adormirii Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu); „Da, viața creștinului este o luptă, o luptă care trebuie să fie încununată de biruință fiindcă avem în noi această forță a Duhului care ne ajută să învingem, să fim biruitori” (predică la Sărbătoarea Sfintei Treimi).

2. Citarea biblică și rezultatele ei discursiv-oratorice

Conform *Dicționarului explicativ al limbii române*, citarea înseamnă „acțiunea de a cita și rezultatul ei”¹. Citatul și aluzia reprezintă, așadar, formele ei discursive de manifestare. Dacă citatul este strict delimitat tipografic de folosirea ghilimelelor ce exprimă identitatea sa intertextuală precisă, aluzia – în cazul nostru, biblică – reprezintă un tip special de intertextualitate ce presupune prezența implicită într-un text, sugerată de anumite sintagme sau fragmente discursive scurte, a unor texte sau imagini biblice pe care cititorii trebuie (sau ar trebui) să le recunoască (sau să le poată recunoaște) ca atare (Dumas 2012, 171). Prin urmare, aluzia biblică este o formă discursivă de citare mai greu de reperat în text, în primul rând de cel dintâi și cel mai privilegiat cititor al acestuia care este traducătorul sau traducătoarea sa într-o altă limbă. În ceea ce privește volumul de predici al părintelui arhimandrit Placide Deseille, traducerea acestor două forme de intertextualitate biblică a trebuit să țină seama de o caracteristică fundamentală a textului sursă (*texte-source*, cum este numit în traductologie: Ladmiral 2014) și anume de faptul că predicile reunite în carte nu au fost scrise în vederea publicării, ci au fost transcrise așa cum au fost ele rostite în timpul Liturghiei. Am precizat această particularitate tot în Introducerea traducătorului:

Încă de la început trebuie să facem o precizare importantă, prezentă, de altminteri, chiar în prima frază a „Cuvântului înainte” al autorului: predicile reunite în acest volum nu au fost scrise în vederea publicării. Ele au fost înregistrate de maicile de la Solan (Mănăstirea Acoperământul Maicii Domnului) sau de una dintre ucenicele foarte apropiate ale părintelui Placide (la Mănăstirea Sfântul Antonie cel Mare) în momentul rostirii lor și transcrise ulterior, autorul păstrând, după revizuirea generală, stilul oral care le caracterizează și, în același timp, le conferă prospețime, vigoare și o autenticitate duhovnicească inestimabilă.

¹ <http://www.dex.ro/citare>; consultat la 12 februarie 2018.

Această ordine cronologică: rostire, înregistrare și transcriere influențează tehnica citării și rezultatele ei discursiv-oratorice. Este evident că atât citatul, cât și aluzia biblică presupun cunoștințe biblice prelabile din partea ascultătorului predicii și că ele nu pot fi însoțite de referințe precise decât în forma transcrisă și publicată a acestui tip de discurs religios. Singurele mărci oratorice care facilitează identificarea lor ca atare sunt verbele *dicendi* și anunțarea cărții biblice din care urmează citarea. În forma transcrisă a predicilor, mărcile oratorice de introducere a intertextualității biblice se transformă în mărci discursiv-oratorice, completate de referințele biblice exacte ale citatelor respective. Aceste mărci îi sunt de mare ajutor traducătorului pentru găsirea echivalentului corespunzător din cultura biblică canonică românească. Adjectivul „canonic” face referire aici la traducerea sinodală a Bibliei, autorizată ecleziastic pentru folosirea ei în mediul bisericesc, liturgic și cultural-omiletic.

În *Cununa binecuvântată a anului creștin* nu sunt multe citate biblice, dacă ne raportăm la dimensiunile mari ale volumului. Părintele arhimandrit citează cu sobrietate și discernământ din *Sfânta Scriptură*, după cum ar spune el însuși, sau, cu zgârcenie, după cum ar spune partizanii citărilor biblice ample și numeroase, multiplicare uneori aproape la nesfârșit pe parcursul unei predici. Părintele Placide Deseille citează în predicile sale mai cu seamă din *Noul Testament*, dar și din *Vechiul Testament*.

Ca să începem cu acesta din urmă, patru sunt cărțile veterotestamentare din care se citează, și anume: *Cartea lui Tobit* (în legătură cu duminica întoarcerii fiului risipitor), *Cartea lui Baruh*, *Psalmi* și *Facerea* (în legătură cu Sărbătoarea Rusaliilor). Alegerea lor este subiectivă, ca orice alegere de altfel, iar această subiectivitate este declarată la modul explicit de părintele arhimandrit, cu privire la *Cartea lui Tobit*, spre exemplu, din care citează în virtutea unei analogii pe care o stabilește între fiul risipitor și Tobie; în plus, autorul subliniază necesitatea cunoașterii *Vechiului Testament* de către creștinul adevărat, ascultător al predicii sau cititor al ei, a cărui lectură personală trebuie să compenseze prezența discretă a textelor veterotestamentare din slujbele liturgice:

Astăzi, pilda întoarcerii Fiului risipitor vine să ne reveleze alte aspecte, complementare, ale acestei căi. Înainte de a mă referi la ele, aș dori să pun în legătură această pildă cu un text biblic din Vechiul Testament, destul de puțin cunoscut fiindcă nu este folosit ca text liturgic. Sunt puține lecturi din Vechiul Testament în timpul slujbelor Bisericii, cu excepția marilor sărbători și a slujbelor din Postul Mare. Însă trebuie să suplinim acest lucru prin citirea Vechiului Testament acasă, în particular. Textul despre care aș vrea să vă vorbesc acum, care mi se pare apropiat de pilda întoarcerii Fiului risipitor este *Cartea lui Tobit*. *Cartea lui Tobit*, care nu figurează în Canonul ebraic, este un text absolut minunat.

Singurul citat precis din această carte este de dimensiuni foarte mici și inserat în poziția finală a unui context de istorisire detaliată a cărții, ce poate fi considerată, din punct de vedere discursiv, ca o citare a narațiunii biblice în ansamblu:

După aceea, Cartea lui Tobit ne prezintă întreaga istorie a acestei călătorii. Îl vedem plecând pe tânărul Tobie, călăuzit de arhanghelul Rafael care i se înfățișase ca tovarăș de drum. Pe drum, în timpul unei opriri, Tobie prinde un pește uriaș care îl atacase [...]. După aceea, recuperând banii încredințați de tatăl său rudei respective, Tobie se întoarce acasă, la tatăl, împreună cu soția sa. Iar textul ne spune că tatăl și mama sa îl așteptau cu toată duiosia iubirii lor, și cu neliniște, fiindcă stătuse multă vreme departe de casă. Tobie aduce și leacul din fierea peștelui, cu care vindecă orbirea de care suferea tatăl lui, după ce niște vrăbii „lăsaseră necurăție” (Tobit 2,10) în ochii lui.

După această citare biblică prelungită, autorul explică rolul catehetic al introducerii ei în economia predicii respective:

Toată această istorisire plină de farmec, care este impregnată de atmosfera din vremea Patriarhilor, are un sens tipologic, un sens duhovnicesc, căci numai Duhul Sfânt ne poate face să descoperim și să gustăm din dulceața prezenței lui Hristos în cuvintele Vechiului Testament. (Predica a patra la duminica întoarcerii Fiului risipitor).

Același rol de susținere și legitimare a afirmațiilor cu scop de inițiere duhovnicească îl are și apelul la o scurtă aluzie biblică din *Cartea lui Baruh*, inserată în plină desfășurare argumentativ-assertivă a Predicii a doua la Sărbătoarea Nașterii Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu:

În deplină comuniune cu Maica Domnului, trebuie să facem din întreaga noastră viață o permanentă încuviințare, o permanentă consimțire la voia lui Dumnezeu și la acest dar al harului care ne este transmis în atâtea moduri în Biserică, după cum vă spun adesea, prin primirea Sfintelor Taine, prin citirea cuvântului lui Dumnezeu, dar și prin respectarea tuturor regulilor și rânduielilor Bisericii care nu sunt doar simple reglementări, ci reprezintă calea vieții, « cele ce îi plac lui Dumnezeu » (cf. Baruh, 4,4).

Este vorba despre o aluzie biblică ce poate fi identificată ca atare de cititorii volumului de predici datorită marcării ei discursiv-textuale specifice, care cuprinde trimiterea, indicarea cărții biblice la care se face referire intertextuală.

Cartea Facerii este citată în predica a treia la Sărbătoarea Pogorării Sfântului Duh, citatul din capitolul I fiind introdus de verbul *citim*, ce funcționează ca marcă discursiv-oratorică de inserare a intertextualității:

După cum citim în primele capitole ale cărții Facerii, Dumnezeu a creat totul cu cuvântul: „Și a zis Dumnezeu” și lucrurile au existat. Tot în cartea Facerii, chiar la începutul capitolului I, citim și faptul că „Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor” (Facerea 1,2). Vedem deci că putem contempla taina Preasfintei Treimi încă din episodul creației, Îl putem vedea deja pe Tatăl împlinind totul prin Fiul, prin Cuvântul Său divin, cu puterea Duhului Sfânt.

Părintele arhimandrit citează de câteva ori și din *Psalmi* (pe care el i-a tradus în limba franceză după *Septuaginta*), spre ilustrarea biblică a afirmațiilor sale de tâlcuire a învățaturii Bisericii:

Da, acest plan de mântuire al Domnului, acest plan dumnezeiesc manifestat astfel într-o minunată unitate de-a lungul secolelor, trebuie să ne umple de uimire. Nu putem decât să spunem împreună cu psalmistul „Cât de minunate sunt lucrurile Tale, Doamne, toate cu înțelepciune le-ai făcut” (Psalmi 103,25). Da, Domnul a făcut cu înțelepciune întreaga creație, iar creația întreagă nu avea alt scop decât această creație nouă care se împlinește sub ochii noștri prin citirea pericopei evanghelice de azi, odată cu Nașterea Mântuitorului, odată cu Nașterea lui Hristos, Cel ce va fi Noul Adam și începutul acestei noi creații. (Predica a patra la Duminica Sfinților Părinți după trup ai Domnului).

Ca și în majoritatea citărilor din *Noul Testament*, și în acest caz autorul recurge la citatul din *Psalmi* ca la o instanță de legitimare discursivă a afirmațiilor sale. În plus, în contextul imediat de inserare a acestui citat, prin care înțelegem aici vecinătatea discursivă anterioară și ulterioară introducerii acestei forme de intertextualitate, funcția argumentativă a citatului biblic este sporită de folosirea redundant repetitivă a afirmației *da*, cu rol asertiv-concluziv de reliefare a anumitor idei fundamentale ale învățăturilor duhovnicești expuse.

3. Rolul intertextualității biblice în lucrarea părintelui arhimandrit Placide Deseille

Acest rol argumentativ, de legitimare discursivă a afirmațiilor sale, de tâlcuire evanghelică și catehizare, reprezintă, de altminteri, principala funcție a recursului la intertextualitatea biblică în predicile părintelui arhimandrit Placide Deseille.

Înainte de a trece la analiza câtorva tehnici discursive de inserare a citatelor biblice din *Noul Testament* în lucrarea *Cununa binecuvântată a anului creștin*, trebuie să precizăm faptul că apelul la citările biblice se bazează pe presupunerea din partea autorului a existenței în rândul publicului cititor (care este, într-o primă instanță, doar auditor)² a unor competențe de identificare-recunoaștere a fragmentelor scripturistice citate. Este vorba despre competențe construite prin acumulări repetate de lectură din *Biblie* și participări regulate la slujbele Bisericii, în care sunt cuprinse majoritatea textelor citate. Sunt competențe considerate implicite, ce caracterizează un public purtător al unui *savoir biblique*, familiarizat cu textele evanghelice și din *Faptele* și *Epistolele Apostolilor*, un public „mers la biserică”, dar și unul citit, care cunoaște atât *Noul*, cât și *Vechiul Testament*.

După cum spuneam, citările biblice au în cartea părintelui arhimandrit un rol argumentativ-ilustrativ și legitimant totodată; autorul recurge la citatele din *Noul Testament* (mai cu seamă) ca la niște instanțe de legitimare discursivă a afirmațiilor

² Datorită caracteristicii lucrării de reunire a unor predici transcrise după rostirea lor.

sale de tâlcuire duhovnicească a textelor evanghelice citite în timpul Liturghiei. În general, ele se regăsesc în poziție mediană înăuntrul discursului omiletic, și doar rareori în poziție finală. În această ultimă situație, citatul biblic are un impact oratoric maxim, după cum se poate observa din exemplul următor, extras din predica la duminica a opta de la *Luca*, a samarineanului milostiv³:

Milostivirea lui Hristos este o milostivire concretă și lucrătoare care ne poate transforma inimile și face din noi mădulare ale lui Hristos însușite de Duhul Sfânt, de acest duh fiesc care să ne poată face să strigăm „Avva, Părinte!” (Galateni 4,6), care să ne facă să-L iubim cu adevărat pe Tatăl cel ceresc ca pe Tatăl nostru, și, prin această iubire de Tatăl, să ne facă să-i iubim pe toți oamenii, frații noștri. Treimii Sfinte I se cuvine toată slava, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, în vecii vecilor. Amin.

Citatul din *Epistola către Galateni* a Sfântului Apostol Pavel (4:6), prezent sub o formă discursivă foarte scurtă în fragmentul menționat⁴, este unul foarte îndrăgit de părintele arhimandrit, înregistrând nu mai puțin de zece ocurențe în volumul de predici⁵. Sunt două astfel de citate, extrem de folosite de autor: acesta și un altul din aceeași *Epistolă*, din capitolul 2 (*Galateni* 2:20, prezent de șapte ori pe parcursul lucrării, în predici diferite):

A se îmbrăca în Hristos asta înseamnă: să-L lăsăm pe Hristos să se nască înăuntrul nostru, să facem în așa fel încât viața noastră să nu mai fie condusă de eul nostru

³ Precizăm că am respectat întru totul, la nivelul traducerii, structurarea liturgică a duminicilor de peste an, din textul sursă, care urmărește, după cum ne-a mărturisit autorul și așa cum am precizat în Introducerea la versiunea românească a lucrării, tipicul Sfântului Munte, respectat în mănăstirile sale, întemeiate în Franța ca metocuri athonite ale lavrei Simonopetra. Această structură tipiconală face ca duminicile să fie intitulate în funcție de numele evanghelistului Luca, din al cărui text sunt citite, într-o anumită succesiune, pericopele din cadrul Sfintei Liturghii, și nu denumite în funcție de poziționarea lor în economia anului bisericesc prin raportare la Sărbătoarea Rusalilor, ca în calendarul Bisericii noastre.

⁴ Este vorba despre următorul citat: „Și pentru că sunteți fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile voastre, care strigă: Avva, Părinte!” (Galateni 4,6).

⁵ Să vedem un alt exemplu de context imediat de introducere discursivă a aceluiași citat, extras din Predica a cincea la Sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci: „După cum spune Sfântul Apostol Pavel, Sfântul Duh strigă în inimile noastre «Avva, Părinte!» (Galateni 4,6). Ei bine, dacă consimțim la acest imbold pe care Duhul ni-l imprimă în inimi, dacă facem cu adevărat din toate crucile noastre zilnice, din toate formele prin care suferința își face loc în viața noastră și din însăși moartea noastră semnele renunțării la orice formă de egocentrism, la orice închidere în individualitate, la voința de stăpânire și de posedare a eului nostru, pentru a fi pe deplin o iubire fiască față de Tatăl și iubitori față de frații noștri oamenii, atunci, suferința este învinsă și Învierea se face deja prezentă în chip tainic în inimile noastre, de unde va străluci în ziua Parusiei și a Învierii de apoi, la sfârșitul veacurilor”.

egoist, care să ne mai stăpânească faptele și gândurile, ci Hristos să fie Cel Care să trăiască cu adevărat în noi și să împărațiască în inimile noastre; înseamnă să facem în așa fel încât să se împlinească în noi cuvintele Sfântului Apostol Pavel care zice: „Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine” (Galateni 2,20) (Predica a treia la Duminica după Nașterea Domnului).

Inserarea lor constantă și repetitivă, ca un leit-motiv duhovnicesc, exprimă în mod evident subiectivitatea autorului în materie de intertextualitate biblică; cele două citate fac referire explicită la o normă de viață creștină autentică, de trăire în Hristos, prin curățirea de păcate, lepădarea deplină de sine, dobândirea Duhului Sfânt și împlinirea voii lui Dumnezeu în toate. Autorul subliniază de nenumărate ori pe parcursul lucrării sale că acesta este adevăratul model de viață creștină, arvunitoare încă din lumea aceasta a dobândirii Împărăției lui Dumnezeu⁶.

Marca discursiv-oratorică de introducere a citatului biblic este în acest caz precis verbul *dicendī*, prezent în structura „care zice”. Numeroase alte citate din *Noul Testament* sunt inserate după același model:

Evanghelia nu este un cod moral și nici o doctrină filosofică de înțelepciune, ci descrierea a ceea ce Dumnezeu împlinește în omul care acceptă să moară sieși și să învieze împreună cu Hristos, primind darul Duhului Sfânt. Acesta este și sensul cuvintelor Mântuitorului Care zice: „Fără Mine, nu puteți face nimic” (Ioan 15,5) (Predică la Sâmbăta Mare).

Întălnim în *Cununa binecuvântată a anului creștin* și alte mărci discursiv-oratorice de inserare a citatelor din *Noul Testament*, care sunt, de fapt, variante ale acesteia; este vorba despre structuri precum: „care spune”, „după cum spune”, al căror subiect este Hristos Însuși, ale Cărui cuvinte sunt transmise de sfinții Evangheliști, sau chiar Apostolii înșiși:

Numai în viața veșnică Îl vom vedea pe Dumnezeu precum este, Îl vom vedea cu adevărat pe Cel în Care credem aici pe pământ. Atunci când cântăm în textele liturgice ale Bisericii: „Am văzut lumina cea adevărată”, nu este vorba despre o vedere clară, ci despre o cunoaștere și o vedere ca prin oglindă, în ghicitură, cum spune Sfântul Apostol Pavel: „Căci vedem acum ca prin oglindă, în ghicitură, iar atunci, față către față; acum cunosc în parte, dar atunci voi cunoaște pe deplin,

⁶ Iată un alt exemplu de context imediat de inserare a acestui citat, cu același rol de inițiere duhovnicescă, de cateheză, extras din predica la Sâmbăta Mare: „Să trăim și noi în profunzime această taină creștină și să-I dăm slavă lui Dumnezeu pentru acest dar inefabil pe care ni l-a făcut micșorându-se, făcându-se mic pentru noi, prescurtându-se potrivit dimensiunilor noastre, pentru a putea trăi în noi și a ne învia, pentru ca noi să nu mai fim singuri, iar lucrarea noastră să nu mai fie doar de natură omenească, ca prin practicarea iubirii milostive sub toate formele ei, El, Mântuitorul Hristos să trăiască cu adevărat în lăuntru nostru, iar noi să trăim în El. Da, cuvintele Sfântului Apostol Pavel « Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine » (Galateni 2,20) rezumă toată viața noastră de creștini”.

precum am fost cunoscut și eu” (I Corinteni 13,12). Vedem lumina cea adevărată prin oglinda credinței, prin oglinda cuvântului lui Dumnezeu, care este cu adevărat o lumină pentru noi. (Predica a doua la duminica Sfântului Apostol Toma).

Rolul citatului din *Epistola întâi către Corinteni* este acela de argumentare a afirmației autorului, prin apelul la autoritatea cuvântului Apostolului din textul biblic. După cum spuneam deja, părintele arhimandrit recurge la citatul din *Noul Testament* ca la o instanță de legitimare discursivă a catehezei sale, a interpretărilor și sfaturilor sale duhovnicești; mai cu seamă atunci când citatul respectiv reproduce cuvintele lui Hristos, Enunțatorul suprem, Cuvântul lui Dumnezeu cel Întrupat:

Credința asta înseamnă: în primul rând și prin esență încrederea totală pe care ne-o punem în Persoana lui Hristos, încrederea totală pe care o avem în Dumnezeu și în aceia despre care Domnul ne-a spus: „cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă” (Luca 10,16). (Predica a treia la Duminica a paisprezecea de la Luca: vindecarea orbului din Ierihon III).

Aceeași funcție argumentativă este îndeplinită discursiv și de citatul din *Evangelia de la Ioan* din fragmentul următor, extras din predica a doua la Duminica Sfinților Părinți după trup ai Domnului:

Toate acestea erau îndreptate spre Întruparea Mântuitorului Hristos. Toate tindeau spre pruncul cel nevinovat culcat în iesle, spre această manifestare a lui Dumnezeu, fiindcă despre o manifestare divină este vorba. Dumnezeu se manifestă în mijlocul nostru nu în chip de bărbat, ci sub aspectul unui prunc. Iar pentru noi, lucrul acesta este extrem de revelator, deoarece pruncul culcat în iesle ar fi putut spune ceea ce Hristos avea să îi spună mai târziu lui Filip: „Filipe, Cine M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl” (Ioan 14,9). Da, Tatăl Însuși ni se arată în acest fel prin Fiul. Da, Tatăl ni se arată în acest chip și în acest trup de copil nou-născut, care reprezintă ceea ce este cu adevărat Dumnezeu.

În predica a treia la Duminica întoarcerii fiului risipitor, citarea cuvintelor lui Hristos are rolul de inițiere catehetică și tâlcuitoare într-un conținut teologic extrem de important (și de complex totodată), cu consecințe majore asupra vieții duhovnicești a creștinilor:

După Cina cea de taină, în rugăciunea pentru Sine, pentru apostoli și pentru toți credincioșii, Mântuitorul Hristos spune: „Și acum, preaslăvește-mă, Tu, Părinte, la Tine Însuși, cu slava pe care am avut-o la Tine, mai înainte de a fi lumea” (Ioan 17,5). Or, aceste cuvinte înseamnă tocmai faptul că după Sfintele Sale Pătimiri, În Învierea și în Înălțarea Sa la cer, Hristos avea să înalțe odată cu El întreaga fire omenească pe care a îmbrăcat-o și care, încă o dată spun, ne conține pe toți, pentru ca și ea să fie îndumnezeită și să se bucure de slava, de privilegiile cele dumnezeiești de care Logosul, în condiția sa divină, se bucura „mai înainte de a fi lumea”.

Și inițierea continuă, lămuritoare, prin recurgerea la un alt citat, din Apostolul Pavel de data aceasta, inserat în continuitate semantică cu primul, cu scopul tâlcuirii cât mai explicite a conținutului teologic complex expus anterior:

De fapt, adevăratul Fiu risipitor care se întoarce la Tatăl Său este Hristos Care Și-a asumat firea noastră păcătoasă, care a luat asupra Sa păcatele noastre, Care, potrivit cuvintelor atât de puternice ale Sfântului Apostol Pavel, S-a făcut păcat pentru noi: „Căci pe El, Care n-a cunoscut păcatul, L-a făcut pentru noi păcat” (II Corinteni 5,21). Desigur, aceste cuvinte trebuie bine înțelese. Mântuitorul Hristos nu a săvârșit niciodată vreun păcat personal, firește, dar S-a făcut păcat pentru noi adică a îmbrăcat firea noastră omenească, nu una ideală, abstractă, fără întinăciune, ci firea omenească cu toate păcatele ei și toți oamenii cu cantitatea de păcate pe care omenirea le-a acumulat de la origini.

Atunci când este vorba despre argumentarea unui aspect doctrinar considerat a fi deosebit de important, autorul apelează la o intertextualitate biblică sporită, la o înlănțuire de citate, al căror rol este acela de a susține, prin argumentare intensificată de mulțimea instanțelor biblice de legitimare invocate, afirmațiile autorului ce reiau, de fapt, învățătura Bisericii. Este cazul unui fragment din predica la Sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, referitor la justificarea importanței și a existenței unei ierarhii în Biserică:

Episcopii și toți cei care-i ajută în slujirea lor sunt trimișii Lui, pe care dorește ca noi să-i tratăm ca pe El Însuși și, în cele din urmă, ca pe Tatăl Său: „Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă, iar cel ce se leapădă de voi se leapădă de Mine” (Luca 10,16); „Cine vă primește pe voi pe Mine Mă primește și cine Mă primește pe Mine primește pe Cel ce M-a trimis pe Mine” (Matei 10,40); „Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi [...]. Luați Duh Sfânt; căroră le veți ierta păcatele, le vor fi iertate și căroră le veți ține, vor fi ținute” (Ioan 20,21-23).

Un alt exemplu, la fel de complex, de intertextualitate biblică identificat în lucrarea la care ne referim apare în predica a patra la Duminica întoarcerii fiului risipitor, fiind reprezentat de cumulara a trei citate din Epistolele pauline, a căror funcție discursivă este aceea de explicare prin analogie a smereniei lui Hristos ce trebuie să fie paradigma-model de urmat pentru toți creștinii; citatele sunt inserate într-un context cu rol de inițiere duhovnicească prin analogie și introduse printr-un verb *dicendî*:

Însă exemplul prin excelență al acestei smerenii ne este dat de Însuși Fiul lui Dumnezeu, de Logosul divin, prin întruparea Sa, prin venirea Sa în lume pentru a purta pe umerii Săi povara firii noastre omenești păcătoase, pentru a-Și asuma firea noastră omenească în starea ei de păcat și a o ridica la Tatăl, prin smerenia și ascultarea Sa. După cum spunea Sfântul Apostol Pavel în Epistolele sale: „Care, Dumnezeu fiind în chip, n-a socotit o știrbire în a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor și la

înfățișare aflându-Se ca un om, S-a smerit pe Sine ascultător făcându-se până la moarte și încă moarte pe cruce. Pentru aceea și Dumnezeu L-a preainălțat” (Filipeni 2,6-9); „Dar Dumnezeu, bogat fiind în milă, pentru multa Sa iubire cu care ne-a iubit, pe noi cei ce eram morți prin greșelele noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos – prin har sunteți mântuiți! – Și împreună cu El ne-a sculat și împreună ne-a așezat întru ceruri, în Hristos Iisus” (Efeseni 2,4-6); „Dacă pătimim împreună cu El, ca împreună cu El să ne și preamărim. Căci socotesc că pătimirile vremii de acum nu sunt vrednice de mărirea care ni se va descoperi” (Romani 8,17-18). Aceasta este calea pe care trebuie să o parcurgem în timpul Postului și în timpul întregii noastre vieți în general: să ne smerim împreună cu Hristos, să îndurăm împreună cu El consecințele păcatelor noastre pentru a ajunge împreună cu El la bucuria infinită a Slăvitei Sale Învieri.

Sunt și situații în care citatul biblic poate fi inserat prin simplă juxtapunere sintactică, introducerea lui fiind caracterizată printr-o marcă discursiv-oratorică zero, ca în exemplul următor:

Toate acestea pot părea paradoxale, însă ele aruncă o lumină extraordinară asupra naturii divine, asupra a ceea ce este Dumnezeu în Sine Însuși, asupra chipului Tatălui pe care ni-l revelează Hristos, chip ale cărui diferite trăsături ne sunt revelate de Mântuitorul prin tainele vieții Sale. „Cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl” (Ioan 14,9) și contemplându-L pe pruncul Iisus din iesle trebuie să ne gândim la aceasta, să ne gândim că cel ce Îl vede pe Hristos, smerit și mic, prunc făcut în iesle, Îl vede pe Tatăl. (Predica a patra la Duminica Sfinților Părinți după trup ai Domnului).

Găsim un alt exemplu de această natură în predica la praznicul Bunei Vestiri, unde citatele din Luca sunt inserate fără vreo marcă discursivă introductivă, ci doar urmate de afirmația *da*, al cărei rol discursiv-argumentativ este acela de împreună-propunere (cu citatul), prin analogie, a exemplului smereniei Maicii Domnului pentru o viață duhovnicească autentică:

Dacă vrem ca Hristos să trăiască cu adevărat în noi, ca El să se nască și să trăiască în noi întreaga Sa taină, nu există altă cale decât aceea de a ne împărtăși din consimțirea smerită a Fecioarei Maria, din încuviințarea Ei. „Iată roaba Domnului” (Luca 1,38). „Că a căutat [Dumnezeu] spre smerenia roabei Sale” (Luca 1,48). Da, Dumnezeu nu se arată decât celor smeriți și dacă vrem să gustăm din dulceața inefabilă a prezenței Sale divine în inimile noastre, nu avem altă cale de urmat decât aceea a smereniei.

Ne-am referit până acum doar la citatele biblice; însă, asemenea citărilor veterotestamentare, și citările din *Noul Testament* pot apărea și sub forma aluziei. Sunt foarte puține exemple de aluzii biblice în *Cununa binecuvântată a anului creștin*, tocmai datorită intenției autorului de a nu pune în dificultate receptarea intertextualității biblice de beneficiarul predicilor sale. Această frecvență redusă a aluziilor biblice pe parcursul întregii lucrări exprimă complicitatea autorului cu competențele biblice ale publicului său cititor și auditor. Să vedem, spre

exemplificare, unul dintre rarele exemple de asemenea aluzii, cu referire la o epistolă a Sfântului Apostol Pavel: „Trebuie să fim încredințați că dincolo de toate acestea se află «slava veșnică covârșitoare» despre care vorbește Sfântul Apostol Pavel (II Corinteni 4,17) care ni se revelează, ni se arată, prin intermediul Crucii biruitoare pe care o cinștim astăzi”. (Predica a treia la Sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci).

4. În loc de concluzie

Observăm, așadar, atenția acordată de părintele arhimandrit Placide Deseille receptării predicilor sale; este vorba despre o receptare ce se dorește a fi una spiritual-culturală. Receptarea spirituală se face prin sublinierea legăturii dintre textele evanghelice și necesitatea punerii în practică a învățăturii lor spre sporirea duhovnicească a creștinului, *Biblia și Evangheliile* fiind cărțile revelatoare ale planului de mântuire al lui Dumnezeu, ale faptelor și cuvintelor lui Hristos, capul Bisericii în care și prin care se lucrează mântuirea. Receptarea culturală se face tocmai prin intermediul traducerii, al transpunerii conținuturilor teologice și doctrinare ale cărții, precum și al echivalării culturale a intertextualității biblice în limba țintă, adică în limba și cultura română. O precizare deosebit de importantă trebuie făcută în acest sens. Lucrarea *Cununa binecuvântată a anului creștin* a apărut în versiune românească înainte de a fi publicată în limba franceză; părintele arhimandrit ne-a încredințat-o spre traducere sub formă de manuscris, cu copleșitoare dragoste față de credința poporului român și de mării lui duhovnici pe care i-a cunoscut personal (dintre care îi menționăm aici pe părinții Cleopa Ilie, Petroniu Tănase, Teofil Părăian, Sofian Boghiu). Încrederea în competențele biblice și duhovnicești ale cititorului român de receptare a predicilor sale și dragostea față de spiritualitatea românească, tradițional ortodoxă, au stat la baza acestui demers inedit în istoria culturală în general și cultural-religioasă în special; și legătura de complicitate afectivă stabilită față de traducătoarea lucrării. Este ca și cum autorul și-a dorit ca lucrarea sa să se nască în limba și cultura română, ca textul sursă și textul țintă să fie un singur text care să reprezinte rezultatul unui proces de creare a unui continuum cultural-spiritual între cele două spații culturale; un continuum manifestat pe tărâmul unei „intersemioticități culturale”, după cum spunea François Rastier (Rastier 2009, 94), datorită absorbției conținuturilor teologice și spirituale ale textului sursă de specificul culturii țintă (profund impregnată de spiritualitatea creștin-ortodoxă). Din această perspectivă, citările biblice îndeplinesc un rol fundamental, de participare discursivă eficientă la buna îndeplinire a acestui demers.

Bibliografie

A. Corpus

- Deseille, Placide, Părintele, *Cumuna binecuvântată a anului creștin. Predici la duminicile și sărbătorile anului liturgic*, traducere din limba franceză și introducere de Felicia Dumas, Iași, Editura Doxologia, 2015.
- Deseille, Placide, Archimandrite, *La Couronne bénie de l'année chrétienne. Homélie pour l'année liturgique*, volumes I et II, Monastères Saint-Antoine-Le-Grand et Monastère de Solan, 2017.

B. Literatură secundară

- Genette, Gérard, *Palimpsestes. La littérature au second degré*, Paris, Seuil, 1982.
- Dumas, Felicia, *Motiv biblice în Acatistul Buna Vestiri*, în E. Munteanu, A.M. Gînsac, M. Moruz (dir.), *Receptarea Sfintei Scripturi între filologie, hermeneutică și traductologie*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2012, p. 169-177.
- Ricœur, Paul, *L'Herméneutique biblique*, présentation et traduction par François-Xavier Amherdt, Paris, Cerf, 2001.
- Ladmiral, Jean-René, *Sourcier ou cibliste*, Paris, Les Belles Lettres, 2014.
- Rastier, François, *Sémiotique des cultures*, în *Vocabulaire des études sémiotiques et sémiologiques*, sous la direction de Driss Ablali et de Dominique Ducard, Paris, Honoré Champion, 2009.